

TARUPETTAI

KARULA RAHVUSPARGI INFOLEHT NR. 37 TALV 2008

Aja jooksul koguneb kuuri alla nii mõndagi – nii vajaminevat kui kasutat kraami. Karula rahvuspark on oma 15 aastaga samuti üht-teist kogunud ja kogunud: Rahvuspargil on mitmeid sõpru eeskätt kohalike näol, kes siinse piirkonna hea käekäigu pärast südant valutavad ja ka tegusid teevad. Nende aastatega on rahvuspark saanud endale palju imeilusaid hooldatud niite, korrastatud hooneid, matkaradu ja vaatetorne. Kohalikel elanikel on olnud võimalik osaleda nõupäevadel ja koolitustel, pidutseda iga-aastasel Ähijärve pärimusmuusikaõhtul ja läbi kaitsekorralduskava koostamise avaldada arvamust Karula tulevase käekäigu osas. Loodetavasti jääb see nii ka edaspidi.

Karula rahvuspark on märkamatuks saanud 15 aastaseks

Mida kujutavad endast Pautsjärve ja Kaadsijärve reservaat?

Küsimustele looduskaitse reformi kohta vastab Jalmar Mandel

Lendav prügikast ja teised sigadused Järelvalvepäevikus

TASUB T E A D A

Karula maastikud lumes. Foto:arhiiv

KARULA RAHVUSPARK 15

Kuidagi ootamatult on jõudnud meie rahvusparkide pesamuna - Karula rahvuspark - saada 15 aastaseks. Pesamuna selles mõttes, et ta on kõige väiksem, Karulaga ühevanuseid rahvusparke on veel kaks – Soomaa ja Vilsandi. Rahvuspargi sünnikuupäevaks on 8. detsember 1993. aastal, mil Vabariigi Valitsuse määrusega nr. 387 asutati seni maastikukaitsealana oma elu elanud paiklõuna Karula rahvuspark. Idee asutada rahvuspark siia karusesse ja karmi maanurka tuli korraga nii Eestimaa Looduse Fondilt kui Eesti Loodusuurijate Seltsilt.

Kuidas siis rahvuspargil on seni läinud? Karula rahvuspargi loomise eesmärgiks oli Karula kõrgustiku iseloomulikus piirkonnas elavate inimeste traditsioonilise elulaadi ja siinse järve- ja metsarikka maastiku omapära säilitamine ning selle tutvustamine huvilistele. Kahjuks on aga möödunud sajandil maaelu kõikjal Eestis teinud vähikäiku ja suured linnad oma töökohtadega ning ahvatlustega maapiirkonnad elanikest tühjaks imenud. Iga seni Karula mail elav kätepaar ja iga talu on seepärast väga olulised maanurga elulaadi edasikandjana. Siiski on säilinud piisavalt omapära ja kohalikke traditsioone, mida edasi pärandada.

Tähtis on Karulale iseloomulike kultuurmaastike säili-

tamine. Iseloomulikud on siin varasemalt olnud põllulapid ja karjamaad metsade vahel ning sekka järvesilmad. Kadusid traditsioonilised talud ja ühes nendega ka väiksemalt karjamaadelt – heinamaadelt karjatamine ning heina varumine. Paljud kunagised niidud metsastusid ning võssa kasvasid ka teeveered. Maastike muutustele on täiendavalt kaasa aidanud vahepealsetel aastatel kiirelt levinud koprad. Kultuurmaastik ei püsi ilma inimese vahelesekumiset ja pikk paus maastike hooldamisel on kõigile hästi märgata. Õnneks on meil siinkandis tublid põllumehed kes on võtnud oma südameasjaks asuda võitlusse võsa ja jäätma-

dega ning riik toetab seda võitlust omalt poolt vastavalt võimalustele. Pilt on juba muutunud ja annab alust olla optimistlik tuleviku suhtes.

Mida soovida edaspidiseks! Kes kordki on Karulas käinud, see ei saa oma hingest siinseid paiku enam kergelt välja. Kellele meeldib Ähijärve salapärase vetepind, keda köidavad põlised metsad Karula lõunaosas, keda innustab jalgisirännak siinsetel matkaradadel või pilgusid ümbruskonnale üle metsade ulatuvatest tornidest. Kes meenutab kuumakõetud suitsusauna maiku, kes sõpradega toredalt veedetud nädalalõppu rahvuspargi külastuskeskuses. Kellele midagi meelde ja südamesse jäi, kuid üks on selge – osavõtmatuks pole Karula jätnud kedagi. Ikka ihatakse siia tagasi! Karula kuulsus ulatub kaugele üle maa ja seda aitavad hoida ning tugevdada meie tublid töötajad paiga peal. Vahel tunduvad nad meile oma otsustes ehk liiga karmid, kuid uskuge, nad langetavad otsuseid vaid Karula head ning kauakestvat käekäiku silmas pidades. Karula on järjest enam pööramas oma palet kohaliku elaniku poole ja küsimas kogukonnalt nõu, kuidas tänasel päeval edasi minema peaks! Ärgem siis keelakem oma nõu puberteedieas pesamunale! Hüüdkem talle hoopiski rõõmsasti Õne! Õne! Õne! tänasel juubelil!

Urmas Roht

LKK Põlva-Valga-Võru regiooni direktor

LOODUSKAITSEREFORM - MIS TOIMUMA HAKKAB?

Sügiseses infolehes lubasime talvel anda täpsemat infot looduskaitse reformi kohta. Selleks küsitles "Tarupettäi" Keskkonnaministeeriumi nõunikku, kelle tööülesandeks on käivitada uus Keskkonna- ja Looduskaitseamet – Jalmar Mandel.

1. Mis on reformi eesmärk?

Lühidalt saab reformi eesmärgi sõnastada nii, et keskkonnaministeeriumi valitsemisala sees korrastatakse seadustega meile pandud ülesannete täitmine ning inimeste jaoks, kellel on keskkonnaküsimustega kokku puutumist, muutub riigiga suhtlemine mõneti lihtsamaks. Korras Keskkonnaministeeriumi süsteemis on tekkinud ajapikku ja sedamööda, kuidas elu on edasi läinud ning keskkonnaasutustele uusi nõudmisi esitanud ja uusi ülesandeid seadnud. Reformijärgne selgus ja lihtsus keskkonnaministeeriumi asutustega suhtlemisel väljendub selles, et igas maakonnas on vaid üks ametiasutus, kus kõik keskkonnaasjad peab saama ära aetud. Praegu on Keskkonnaministeeriumil igas maakonnas mitu esindajat, Riiklik Looduskaitsekeskus, keskkonnateenistus, Keskkonnainspeksioon. Näiteks kui keegi tahab kaitsealal mingit tööd teha ja vajab selleks keskkonnaametnike arvamusi-lube-kooskõlastusi, võib juhtuda, et vajalike kooskõlastusi peab saama nii keskkonnateenitusest kui ka looduskaitsekeskusest. Vahel isegi ministeeriumi looduskaitseosakonnast. Ei saa salata, ka seda juhtub, et ametnikud pole oma seisukohtades päris üksmeelsed. Liiga sageli sõidavad erinevate ametkondade esindajad - igaüks eraldi või ka üheskoos – vaidlusalust kohta või objekti oma silmaga üle vaatama.

Hea lahendus pole ka praegune olukord, kus Riikliku Looduskaitsekeskusele pole riigieelarvest eraldatud vajalik mahus raha tööde teostamiseks. Looduskaitsetööd on valdavalt rahastatud Keskkonnainvesteeringute Keskusest (KIK), kuhu looduskaitseametnikud on kirjutanud raha taotlemiseks projekte. KIK-i keskkonna-programm peaks siiski keskendumas suurte europrojektide riigipoolse kaasrahastamise katmiseks, milleks kulub sadu miljoneid kroone.

Looduskaitse süsteemis peab ümberkorralduste käigus saama selgelt lahutada looduskaitse juhtiv pool ja korralduslik pool. St kavandatavasse Keskkonna- ja Looduskaitseametisse ühendatakse looduskaitsealane tarkus, mida kannavad looduskaitsekeskuse ning

maakondlike keskkonnateenistuste need ametnikud, kes langetavad sisulisi otsuseid ja juhivad looduskaitse korraldust. Loodava ameti looduskaitse spetsialistid töötavad välja looduskaitse arengusuunad/strateegiad - seal koostatakse kaitsekorralduskavad. Looduses tehtavad praktilised tööd - laudteede ja vaatlustornide rajamine ja korrahoid, maastike hooldamine, kaitsealade märgistamine, infotahvlite paigaldamine, puhkekohtade korrahoid jms - aga lähemal üle Riigimetsa Majandamise keskusele (RMK-le), kes selliste töödega ka täna tegeleb.

2. Kas ja kuidas mõjutab reform kohalikku (Karula rahvuspargi) elanikku?

Üks reformi läbiviimise eeltingimus, mille oleme endale seadnud on see, et elanike (ja ka asutuste) teenindamine jääb alles igasse maakonda, teenuse kättesaadavus isikutele ei halvene ning teenuse kvaliteet saab üle kogu riigi ühtlustatud.

3. Kes hakkab andma kooskõlastusi? Niidu- ja karjajaa rajamise toetusi?

Kooskõlastusi hakkab andma loodav Keskkonna- ja Looduskaitseamet, mille esindus on igas maakonnas praeguses keskkonnateenituse ruumes. Toetuste osas kehtivad samad reeglid, mis senigi, kusjuures senised looduskaitsekeskuse ülesanded erinevate toetuste jagamise juures lähevad loodavale ametile.

4. Kas Karula rahvuspargi kontor koos töötajatega jääb Ähijärvele alles? Kas siia jääb ka spetsialiste või jääb siia ainult rahvuspargi infopunkt?

Rahvuspargi külastuskeskus jääb Ähijärvele alles. Rahvuspargis töötavad spetsialistid, kes elavad lähikonnas või kelle tööülesannete täitmise piirkond asub seal. Kõik jäävad tööle Ähijärvele. Rahvuspargi külastuskeskus jääb täitma rahvusparkidele omaseid ülesandeid looduse ja kultuuripärandi tutvustamisel.

5. Kas ka tulevikus saab kohalik väikeettevõtja tööd matkaradade hooldajana, lõkke- ja laagriplatside hooldajana? Kes sõlmib nendega lepingud?

Lepingu sõlmijaks saab RMK, kuid üks RMK-gi vajab kohalike olusid tundvaid häid töötegitajaid.

JAHIULUKITEST JA ULUKIKAHJUSTUSTEST VÖRUMAAL

Jahipidamist on Võrumaal harrastatud juba aastatuhandeid. Tänapäeval on mõnede loomaliikide arvukus jõudnud tasemeni, mis tekitab pahameelt metsa- ja maaomanike hulgas. Süüdi on muidugi ka inimene ise, kes oma elu ja majandusliku tegevusega on hõivanud varem ainuüksi loomadele kuulunud elupaigad, lisaks on ta loonud sööti jäetud põldude ja võsastike ning raielankidega metsaelukatele väga hea toidubaasi.

Põdra arvukus Võrumaal on viimasel ajal püsinud stabiilsena 500 isendi kandis, seda peamiselt tänu mõõduka le kütamisele. Varasematel aastatel on põtru süüdistatud männi- ja kuusekultuuride kahjustamises, samuti meeldib põdrale koorida okaspuid ja haavikuid. Eelmisel ja üle-eelmisel aastal põdra poolt tekitatud kahju kohta kaebusi peaaegu ei olnud. 2007. aastast alates on teadlased täheldanud põdra viljakuse vähenemist, ka jahimehed väidavad, et kahe vasikaga põdralahma kohtab järjest harvemini, nii et põdra puhul on jahimeestel targem kütimisega pigem pisut tagasi hoida.

Metsliga kipub toiduotsingutel üles tuhnima vilja- ja kartulipõlde, samuti kahjustab ta maa seest juurikaid otsides niitusid ja heinamaid ning käpaliste kasvukohti ja metsateid. Lisaks on metssiga süüdistatud maas pesitsevate linnuliikide arvukuse vähenemises, kuna ta sööb linnumune. Et metssigade kütmine on kõige tõhusam lumekatte olemasolul, on viimaste aastate pehmed talved mõjunud metssigade kütamisele pärssivalt. Metssiga on inim mõjust kõige rohkem sõltuv ulukiliik ja siin saavad jahimehed aidata arvukuse vähenemisele kaasa. Kui piirkonnas tekiavad suured kahjustused, tuleb lõpetada metssigade lisa söötmine. Teiseks on vaja intensiivistada kütimist ja hädavaajadusel lasta ka emiseid.

Metskitsed kahjustavad kõige enam noori okas- ja lehtpuukultuure, süües ära puuistikute ladvad. Sel põhjusel on ka 2007. aastast lubatud metskitsele ajujahti pidada kuni jooksva aasta lõpuni. Piirkondades, kus metssea ja metskitse arvukus väga kõrgele on läinud, on kehtestatud jahimeestele kohustuslikud kütimismahud.

Rebase ja **kähriku** kõrge arvukus on Võrumaal kujunenud aktuaalseks probleemiks. Mõlemaid süüdistatakse teiste looma- ja linnuliikide arvukuse vähenemises kaitsealadel ning inimesele ja loomadele ohtlike haiguste levitamises. Rebase ja kähriku kütmine on varjusurmas peamiselt tänu karusnaha madalatele kokkuostuhindadele. Samuti

on nende arvukuse tõusule kaasa aidanud Euroopa Liidus ja Eestis läbi viidav metsloomade marutaudivastane vaktsineerimine. Teise, rebase ja kähriku arvukust vähendava haiguse – kärntõve – mõju on siiani arvukuse vähendajana üsna väike. Parim lahendus oleks doteerida kähriku ja rebase karusnaha eest makstavat hinda. Sunnimeetmed väikeulukite arvukuse reguleerimiseks pole olnud kunagi väga efektiivsed, präänikuks ja kütamise motiveerijaks on osutunud pigem kütitud väikeuluki eest makstav rahaline tasu.

Kobras tekitab austust oma töökuse tõttu, kuid tõkestades veekogusid ja langetades puid põhjustab ta maa- ja metsaomanikule tõsist peavalu. Praegu hinnatakse kopra arvukuseks Eesti piires mitukümmend tuhat isendit, neist Võrumaal elab 2000 isendi ringis. Meil võimendab kopra tekitatavaid üleujutusi ka künklik maapind. Küngastevahelises orus voolava väikese oja tõkestamisel tekib kiirelt paraja järve suurune veekogu, mis ujutab üle ümbritseva metsa. Õnneks on koprajaht jahimeeste hulgas muutumas järjest populaarsemaks. Koprast saab nii liha kui ka nahka, samuti kopranõret, mis on toniseeriva toimega. Tänu aktiivsele jahipidamisele ja kopratammide lammutamisele on kopra arvukusele ja levikule siin-seal piir pandud. Samas kipub kobras visa ja elujõulise loomana taasasustama kohti, kust ta jahimeeste poolt varem välja sai kütitud.

Suurkiskjate arvukus on tõusnud seoses metssea ja metskitse kõrge arvukusega ja tänu pehmetele talvedele. Eelkõige tunnevad seda oma nahal maal lambaid kasvatavad talunikud, kelle loomi hundid kõrge arvukuse korral murdma kipuvad. 2007. ja 2008. aastal on huntide poolt kokku murtud ca 50-60 lammast, kusjuures lõviosa murtmistest on aset leidnud käesoleval aastal. Huntide arvukuse efektiivne reguleerimine on võimalik ainult jahipidamise abil, kuid lumeta talvedel kipub jaht ebaõnnestuma, sest hundikarja asukohta on raske tuvastada.

Jahiulukite asurkond Võrumaal on tervikuna heas seisus, mõne liigi puhul ka problemaatiline ning vajab kontrolli all hoidmist. Jääb loota, et tuleb korralik lumega talv, mis jahimeestel jahipidamist kergendab. Samuti on vaja riigi poolt aktiivsemat sekkumist, et lahendada väikekiskjatega seotud probleemid. Esimesed sammud kährikutest ohjamiskava koostamiseks on astutud.

Margo Tannik
Võrumaa keskkonnateenistus

KARULA LOODUSMAALID RÄNDAVAD MÖÖDA EESTIT

Karula rahvusparkis 10 aasta jooksul korraldatud maaliagrites valminud õlimaalistest ja laste tehtud piltidest koostasid esindusliku näituse maalilaagrite pikaajalised juhendajad Eve Valper ja Epp Viires. Suvel sai näitust vaadata Karula rahvusparki keskusel Ähijärvel. Kaika Suveülikooli ajal olid õlimaalist üleval ka Kaika koolimajas. Novembrikuu jooksul eksponeeriti Karula maale Tartu Ülikooli raamatukogus. Detsembris avatakse näitus Lahemaa rahvusparki keskusel Palmes. Huvi näituse eksponeerimise vastu on avaldatud mujaltki, nii on karta, et niipea pildid veel koju tagasi ei jõua.

Maalide autorite hulgas on looduskaitsejaid, kohalikke

SELLESUVISEST NIIDUHOOLDUSEST KARULAS

2008. aasta seisuga on Karula rahvusparkis inventeeritud 411,5 hektarit poollooduslikke kooslusi. See number ei ole lõplik, vaid täieneb aasta aastalt. Samas mõned poollooduslikud kooslused kaovad, kas siis kultuuristamise, ülesharimise või kopra ja metssea tegevuse tulemusena.

Riiklik Looduskaitsekeskus (LKK) kooskõlastas 2008. a. poollooduslike koosluste hooldamise toetuse taotlusi Karula rahvusparkis 126 hektari hooldamiseks. Ülejäänud 285,5 hektaril võidakse taotleda PRIA-st teisi toetusi. Samas ei anna see looduskaitsejatele veel kindlust, et neid väärtuslikke poollooduslikke kooslusi hooldatakse samuti nagu kooskõlastatud alasid – lähtuvalt looduskaitse huvidest. Peamiseks probleemiks neil niitudel on niidetud heina purustamine, mis taimekoosluste seisukohalt ei ole heaks hooldamisvõtteks. Purustamist võib kasutada küll niidu taastamisvõtena.

Loodushoiutoetuste raames rajati Karulas 6100 meetrit karjatara ning taastati 3,4 hektarit poollooduslikke koos-

elanikke, teadlasi, õpilasi, üliõpilasi ja teisi, keda ühendab see, et enne maalilaagreid ei olnud nad õlivärvidega kokku puutunud. Lapsed on maalinud peamiselt gvaššidega, pilte on maastikest, lilledest, loomadest ja paljust muustki. Näitusega tehakse kokkuvõtte 10. aasta jooksul tehtud tööst ning tutvustatakse ja väärtustatakse Karula maastikke, loodust ja kultuuripärandit.

Näituse korraldas Karula Hoiu Ühing ja rahastas Keskkonnainvesteeringute Keskus.

Pille Tomson
näituse projektijuht KHÜst

lusi. On näha, et poollooduslikud kooslused, mida on kergem olnud taastada ja heinamaadena kasutusse võtta, on Karulas juba enamjaolt ka taastatud. Taastamata on alad, kuhu ligipääs on raskendatud või kus liigniiskuse tõttu on tööde teostamine suure määramise ja võsastumise tulemusena pea võimatu. Osad niidud on hooldamata ka omandiprobleemide tõttu. Rolli võib mängida ka truppide või sildade puudumine niidu juurdepääsuteel. Kuid kindlasti leidub veel ka neid niidualasid, mida on võimalik kergema vaevaga taastada.

Kaitsealal ringi liikudes on näha, et puudus on nii heina- kui ka karjamaast. Inimesed taastavad üsnagi suurel hulgal endisi heinamaa-alasid. Puhastatakse võsastunud põldude servades juba metsaks muutunud maad. Põllumajandusega tegelevad Karula rahvusparkis kohalikud inimesed.

Minu silmis on väga austust vääriavad kõik need inimesed, kes on veel suutnud jätkata tegelemist traditsioonilise põllumajandusega ja neid meil veel õnneks jagub.

Jan Ruukel
Loodushoiu ja -toetuste spetsialist

Suured tänud kõikidele maastike hooldajatele! Foto: J. Ruukel

HOONETE ILU OSATAKSE HINNATA

Tundub, et Karula kant muutub järjest ilusamaks. Või on see armastus kodukoha vastu, miks mulle siinne ümbrus nii kaunis paistab... Ringi liikudes tajub muutusi maastikus – põllumaad ja niidud on hooldatud, hooned korrastatud, teede ja järvede äärtes võsa lõigatud. Kõik kokku moodustab kauni kompleksse maastiku.

Pirrupuusaare elamu

Pikassaare rehi

Fotod: H. Peegel

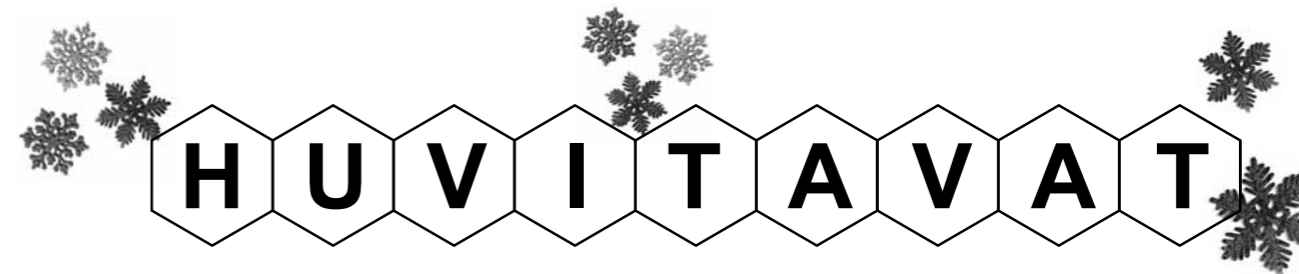
Lugesin äsja üheksa aastat tagasi tehtud arhitektuuri- ja kultuuripärandi inventuuri. Selles on kirjas, et nii mõnedki piirkonnad on väljasuremisel ja mitmed hoonekompleksid hävimisele määratud. On hea tõdeda, et tegelikkuses on aastate möödudes olukord muutunud vastupidises suunas.

Üle kaitseala on siin-seal hakatud järjest rohkem hooned korrastama ja maastikke hooldama. Taas on kasutusel mitmed vanad lagunenu talukohad. Paremateks näideteks on ehk Karkküla-Kolski ja Sora-Mäekonnu piirkonnad. Viimastel aastatel on Karula rahvusparkis ehitatud 8 palksauna, 3 elumaja, taastatud või püstitatud mitmeid mujalt toodud palkhooneid. Hoonete ehitamisel on näha trendi, et ehitus on hästi läbi mõeldud ja vastab praktilistele vajadustele, sobib teiste öuel olevate hoonetega ning väärtustab maastikku. Omanike poolt on näha tahet jätta hoone oma värvidelt ja proportsioonidelt tagasihoidlikuks ja maalähedaseks. Hea näide on Pirrupuusaare elamu – tagasihoidlik oma mõõtudel, kuid arvestab teisi kompleksis olevaid hooned ning on praktiline. Samuti võiks esile tuua Pikassaare rehi, mis tundus aastate eest lootusetult lagunenu. Täna sel päeval on hoone omanike pingutuse ja oskusliku tegevuse tulemusel taastatud.

Kõik me oleme sõitnud suuremasse linna, olgu see Tartu või Tallinn või mõni muu, ning näinud nn. põllukülasid linnade äärtes. Lagedal rohtunud põllumaal on iga maja on erineva kuju, proportsiooni ja värviga ning tervikulikku ja õdusat tunnet ei teki. Õnneks ei jõudnud suur kinnisvara- ja ehitusboom Karulasse. Karula kant on säilitanud oma kauni, hubase ja maalähedase näo.

Henno Peegel

LKK maa- ja planeeringuspetsialist

KARULA RAHVUSPARGI RESERVAADID

Karula rahvuspark moodustati 1993. aastal ning 1995. aastal kehtestati esimene rahvusparki kaitseeeskiri ja tsoneering, millega kehtestati Pautsjärve ümbruses loodusreservaadi vöönd, mis on kõige rangem võimalikest vöönditüüpidest.

Lähtuvalt kehtivast looduskaitseadusest on loodusreservaat kaitseala otsesest inimtegevusest puutumata loodusega ala, kus tagatakse looduslike koosluste säilimine ja kujunemine üksnes looduslike protsesside tulemusena. Loodusreservaadis on keelatud igasugune inimtegevus, sealhulgas inimeste viibimine. Erandina on inimestel lubatud reservaadis viibida järelevalve ja päästetööde ning loodusobjekti valitsemise eesmärgil. Teadustegevuse ning loodusobjektide seisundi jälgimise ja hindamise eesmärgil tohib loodusreservaadis viibida kaitseala valitseja nõusolekul.

Pautsjärve reservaat on moodustatud vanade looduslikus seisundis olevate metsade, sookoosluste, ohustatud ja kaitstavate liikide elupaikade kaitseks. Ühtlasi on suur hulk siinseid kooslusi inventeeritud Natura elupaigatüüpideks, mis omakorda näitab ala erakordselt kõrget looduskaitse väärtust ka kogu Euroopa tähenduses. Reservaat paikneb Karula rahvusparki metsases lõunaosas, kus pinnamoodi kujundavad valdavalt oos-

mõhnastikud. Metsatüüpidest esinevad siin palumetsad ja mitmesugused soometsad, mis vahelduvad regulaarselt vastavalt reljeefi muutustele. Kohati leidub ka laane- ja nõmmemetsi. Sellised metsamaastikud pakuvad ka head pelgupaika mitmetele I ja II kategooria kaitsealustele linnuliikidele. Alal esneb ka mitmeid II ja III kategooria käpalisi – väike käopõll, kõdu-koralljur, kaunis kuldking ja mitmed sõrmkäpa liigid. Reservaadis paiknev Pautsjärv on väga madal kalgiveeline segatoimeline õõtsikuliste kallastega veekogu.

Paremal paistab Pautsjärv, mis asub reservaadis; pildi vasakus servas on näha Vihmjärv, mis jääb reservaadist välja. Foto: T. Trapido

Kaadsijärve reservaat on moodustatud 2006.

aastal kehtestatud Karula rahvusparki kaitse-eeskirjaga eesmärgiga kaitsta I kaitsekategooria kaitsealuse liigi elupaika ja tagada elupaiga ümbruse metsade areng loodusliku protsessina. Siin esinevad Natura metsa-, soo- ja järveelupaigatüübi väärtusega kooslused. Kaitsealustest taimeliikidest on esindatud II ja III kaitsekategooria käpalised, linnuliikidest pesitseb põlismetsalembene laanerähn. Kaadsijärve kaldad on õõtsikulised. Kaadsijärve reservaat paikneb rahvusparki põhjaosa kõige metsasemas piirkonnas.

Karula reservaatides toimub I kaitsekategooria kaitsealuste linnuliikide riiklik seire.

Toomas Hirse
kaitse planeerimise spetsialist

SAKSLANNA TÕMBAS TALGUTEL SAE KÄIMA

Sakslanna Christiane Herty on Eestis elanud aasta ja selle ajaga saanud soravalt selgeks eesti keeles rääkimise. Aga see polnud oktoobri alguses Karula rahvusparkis kogunenud Eestimaa Looduse Fondi talgulistele ainus üllatus. Vaevalt käised üles kääri-

tud ja Mikilä järve viiva kraavi võsast puhastamine alanud, kui noor sakslanna poetas, et ta tahaks nüüd kangesti ise mootorsaega lõikama hakata. Mõeldud – tehtud. Üksteise järel langesid uskumatu kiirusega noored lepad ja pajuvõsa. Ainult vaata ja imesta. Metsa-

majandust õppinud ja õpingute ajal mootorsae käsitsemise kursused läbinud Christiane ei suutnud kuidagi jätta kasutamata võimalust saagimist uuesti harjutada, kui kuraditosin talgulist võsa koristama asus. Et ajaloo ees ausaks jääda, olgu öeldud, et kogu saagimistöö polnud Christiane õlul, teisi saemehi oli ikka ka. Kellele saagi, võsalõikurit või võsakääre ei jagunud, sai võsa ja notte kokku kanda.

Mikilä järve viiva kraavi kaldaid oli vaja võsast puhastada, et tõrjuda eemale seal mõnulevaid ja igal võimalusel vett üles paisutada ihkavaid kopraid. Kui tammi ehitamiseks ja toiduks sobivat võsa enam ei kasva, pole neil närilistel ka võimalust kurja teha. Teine pool esimesest talgupäevast ja tükk teisestki kulus märja niidu taastamise tähe all. Maaomaniku poolt appi võetud töömehed olid seal kasvava võpsiku langetanud. Talguliste ülesanne oli poris ja vees kahlates puidukraam kuivemale pinnale kanda, et see hiljem hakkurist saaks läbi lastud ja ahjukütteks kasutatud. Kus vähegi võimalik, ei lähe talguliste võsa lõkkesse.

Eestimaa Looduse Fond korraldab talguid kõikjal üle Eesti, eesmärgiks pärandmaastike kaitsmine, taasta-

järvekaur (*Gavia arctica*) Foto: internet.

ÄHIJÄRVE UUSASUKAS

Ühtki Karula rahvusparki 115 haudelinnust ei saa Eesti mastabis päriselt pidada päris suureks

harulduseks. Lõppenud suvel valmistis aga suure üllatuse varemalt siin ainult läbirändajaks peetud veelind, kelle tänavused vaatlused lubavad loota pesitsejate nimestiku täienemist ja lisa Karula rahvusparki kuulsusele. Põhjapoolsema levikuga järvekaur on Eestis regulaarne, aga vähearvukas läbirändaja ja väga haruldane pesitseja. Suurem osa tema vaatlustest tehakse loomulikult meie rannikualadel, kuid üksikuid linde kohtab rändel ka sisemaa suurematel järvedel. Näiteks Otepääl Pühajärvel võib teda juba regulaarseks läbirändajaks pidada. Viimasel kahel aastal olen märganud neid seal nii kevad- kui sügisrändel. Ka Karula rahvusparkis on järvekauri minevikus rändel kohatud.

mine ja liigirikkuse kaitse. Nii ka Karulas, kus ELF on talgud korraldanud ka mullu ja tunamullu. Tänavused talgud Karulas korraldati koostöös Looduskaitsekeskuse Põlva-Valga-Võru regiooniga ja SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse toel.

ELFi talgutel on raske töö ja puhas lõbu alati olnud heas tasakaalus, ilmselt kaalub lõbu ja põnevates kohtades käimine töö raskuse isegi üles. Miks muidu on nii, et talgulistest paljud on ELFi talgutel olnud mujalgi ja korduvalt. Christiane Herty näiteks Hobulaiul ja Kumaril. Või miks muidu sõitsid talgulised vaid ühe nädalavahe- tuse nimel Karulasse nii Hiiust kui Saarest, Tallinnast ja muist mandril olevaist lähemaist paikadest. Seekord oli töö kõrvalt mahti kuulata Metsamoori perepargi kaanivana Elmar Susi õpetussõnu, imetleda Mäekonnu va- tetomist kuppelmaastikku, matkata Peräjärve metsarajal ning tallata õist laudrada kuuma suitsusauna ja karge Ähijärve vahel.

Huvi korral kae ELFi talgutest lähemalt www.talgud.ee

Jüri Saar
talguline

Ähijärv sobiks järvekauri pesitsuseks. Territoriaalse ja häirimise suhtes tundliku linnuna eelistab ta suuri 50-150 ha pindalaga kalarikkaid liigendatud kaldajoone ja loodus- likus seisundis kallastega veekogusid. Käesoleval suvel kauride pesitsust Karulas siiski tõestada ei õnnestunud. Nende siinviibimise põhjuse uurimine nõudnuks märksa pikemaid ja sagedamaid külastusi, kui tänavune töökor- raldus seda võimaldas. Siiski ei jäänud see meil viima- seks kohtumiseks Ähijärve kauriga. LKK suvepäevadel juuli keskpaigas said Ähijärvest jahutust otsinud suve- päevalised meeldejäeva elamuse osaliseks, kui jagasid tantsulava juures asuva ujumiskoha läheduses toituvat järvekauriga.

Tõenäoline, et sellel linnpaaril on loodushuviliste- le ka tuleval aastal üht-teist pakkuda. Et tegemist on

KARULA RAHVUSPARGI SOOMETSADDEST

Karula rahvusparki soometsi uuriti 1998.-1999. a. toimunud inventeerimis- tööde käigus ja hiljem veel detailse- malt 2006. ja 2007. a *. Sood hõlmavad rahvusparki pindalast 5,6%, suurimad

nendest on Äestamise, Arukülä ja Pautsjärve soo. Puistute inventuuri valikul arvestati nende paiknemist, sama tüüpi metsi püüti kirjeldada mitmes korduses rah- vusparki erinevates piirkondades. Siinsed soometsad võib rühmitada vähemalt 11 erinevasse kooslusetüüpi.

Kõige liigivaesemad on ootuspäraselt raba- ja siirde- soomännikud. Välja arvatud paar võrdluseks valimisse võetud kõdusoometsa, esindavad kõik uuritud soometsad Natura-elupaigatüüpi kuuluvaid kooslusi. Kui on tegemist soostuvate sõnajala või angervaksa kasvukohatüübi kuu- sikutega, kuuluvad nad tüüpi 9050 „Rohunditerikkad kuu- sikud“; soostuvad kaasikud, nagu ka madal-soo-lehtmetsad, sh lodumetsad, esindavad tüüpi 9080 „Fennoskandia soostuvad ja soo-lehtmetsad“; madal-soo-okasmetsad, siirdesoo- ja rabametsad aga tüüpi 91D0 „Siirdesoo- ja rabametsad“.

Kuplistiku piirkonna sood on väikesepinnalised, soo- metsad on iseloomulikud kuplitevahelistele nõgudele, kus nad sageli ääristavad ojasid või kasvavad kõrge ning liiku- va põhjaveega soonikutel. Valdavad soostunud (Jõeperä ümbruse) ja madal-soometsad (Haanja talu ümber, Kallõtõ

Soomets. Foto: arhiiv

kandis), kuid kohati leidub ka väikesepinnalisi rabametsi.

Oosmõhnastike piirkonna sood paiknevad kõige sagedamini sulglohkudes. Siin leidub nii madal-soo, siir- desoo, kui ka rabametsi. Seda maastikupiirkonda esindab hästi Pautsjärve raba. Pautsjärve reservaadis valdavad eriilmelised madal-soometsad, järvest ida pool rabamet- sad. Ähijärve läänekaldal vahelduvad kümmudel kasvav palu- ja laanemetsad nende vahele jäävate lagesoode ja madal-soometsadega ning Ähijärve lõunaotsas on siirde- soometsi. Suur-Saarjärvest kagus leidub siirdesoo- ja ra- bametsi. Rahvusparki lõunaosas leidub ooside vahel nii madal-soometsi, siirdesoometsi, kui rabametsi.

Tasaste alade sood on eelmistega võrreldes suurema pindalaga. Tüüpilised on rabakooslused ja soometsadest vastavalt raba- või siirdesoometsad (Äestamise, Aruküla, Oekonnu sood). Äestamise soo keskosa ümbritsevad siir- desoo- ja rabametsad, Kaugjärve edelakaldal kasvab lo- dumetsa. Valgõpalu ja Apja kandile on omased madal-soo- metsad ja lodumetsad, Apjasoos kasvab ka rabametsa. Labassaare oja kaldail leidub erinevat tüüpi madal-soomet- si ja ka soostuvat sõnajala kasvukohatüübi salulodumet-

sa. Ubajärve ümbrus on suhteliselt tihedasti kraavitud. Looduslikumas seisundis siirdesoo-ja rabametsi on siin säilinud järvest kirde pool.

Kõige väärtuslikemaiks tuleb soometsade seas pidada soostuvaid metsi, madal-soometsi ning viimastest eriti lodumetsi, mis on väga olulisteks pelgupaikadest soometsade liigifondi säilitamisel. Looduslikus seisundis soostuvaid, madal- ja siirdesoometsi on kogu Eestis ulatusliku metsakuivenduse tulemusena säilinud suhteliselt vähe. Kõik nimetatud soometsakooslused on väga tundlikud põhjaveetaseme muutmise suhtes.

Rabametsade kaitstus on tänu nende suhteliselt suurele sagedusele ja pindalale üldiselt parem. Siiski, arvestades kõigi looduslikus seisundis soometsade olulist üle-Euroopalist tähtsust, rabametsade tundlikkust põhjaveetaseme muutuste suhtes, suuremate rabametsamassiivide vähesust rahvusparkis ja rabametsade tähtsust tugevasti liigestatud pinnamoega aladel maastikulise mitmekesisuse seisukohast, on Karula rahvusparki tingimustes ra-

bametsadelgi kõrge looduskaitse väärtus. Kaitsealustest soontaimedest leiti uuritud metsades kõige sagedamini vööthuul- ja kahkjaspunast sõrmkäppa. Lisaks nendele esineb veel täpilist ja kuradi-sõrmkäppa, soo-neiuvaipa, väikest ja suurt käopõlle ning kahelehist käokeelt.

Kuivendamisest vähe mõjutatud soometsade ökoloogiline seisund Karula rahvusparkis on suhteliselt hea. Seetõttu võib praeguse kaitsereežiimiga, samuti uue kaitsekorralduskavaga rahul olla. Soometsade seisundit mõjutavate kraavide puhastamisel (kuivendussüsteemi rekonstrueerimisel) tuleb lähtuda sellest, et vanu käsitsi kaevatud kraave ei puhastata, sihtkaitsevööndites ongi maaparandussüsteemide hooldustööd keelatud. Kuivenduskraavide puhastamine mõeldav vaid varasema kuivendusega juba tugevasti mõjustatud kodusoometsade kasvukohtades. Kõigi sellelaadsete metsades kavandatud tööde puhul tuleb hinnata kavandatud tööde keskkonnamõjusid.

Professor Jaanus Paal

* artikkel on avaldatud lühendatud kujul

KARULA HOOLDATUD MAASTIKUD SOBIVAD ÕPPEVAHENDIKS

Eesti Maaülikooli 30 tudengit käisid oktoobri lõpul maastikuhoolduse eriala raames õppereisil Lõuna-Eestis. Esimese peatuspunkt oli Luke mõisas, siis vaadeldi Helme ordulinnuse varemte eksponeerimiseks tehtud töid ning peale lõuna kulus Karula rahvusparki maastikega tutvumiseks.

Tornimäel on võimalik jälgida erinevate ajastute märke maastikul, mida iga maastikuga tegeleja peaks oskama „lugeda“. Rebase karjamõisa hooned on mõisaaja tunnistajad. Keset Rebsemõisa põlde näeb 1920ndate aastate maareformi tulemusel rajatud asunikutalusid, samas on nõukogudeaegsed laudakompleksid ja elamud. Rebsemõisa põline põllumassiiv sai pärast kolhoosi kadumist taaskasutusse looduskaitse abiga. Asjatundjaille avaldasid muljet ka Tornimäe maastikuteemaline õpperada ning tornis olevad vaadet tutvustavad panoraamtahvlid.

Rekonstrueeritud Täta karjääril arutleti pinnavormide taastamise teemal. Samalaadseid näiteid pakkusid tasanatud siloaugud kahel pool Kolski teed. Maastikumärkide ajalast skaalat aitas mineviku poole nihutada Karkküla kalme külastamine. Õpiti, kuidas sellist arheoloogilist objekti maastikul võiks ära tunda ka siis, kui ka tähised peaks puuduma. Karkkülas hinnati hoonete maastikulist mõju ja

Maaülikooli üliõpilased Tornimäel. Kalev Sepa foto.

vaadati looduskaitse abinõuna taastatud rehehoonet. Õppejõud Kalev Sepale avaldasid Karkkülas muljet ka kunagist põllujaotust tähistavad künniperved. Rõõmu taluase pakkus ilmekat näidet 19. sajandi lõpul pärisestostetud talu mõisaeeskujulisest haljastusest. Kolskis oli teemaks pärandkoosluste taastamine ja hooldus. Vihmjärve ääres vaadete avamise teemal arutledes kippus väljas juba päris pimedaks.

Maastike teema on Karulas alati oluline olnud ja maastikuhoolduse erinevates valdkondades ka palju ära tehtud. Seetõttu on Karula rahvuspark sobiv paik mitte üksnes laste loodusõppeks, vaid ka tulevaste professionaalsete maastikuspetsialistide koolitamisel.

Pille Tomson
Eesti Maaülikool

J Ä R E L V A L V E P Ä E V I K

Lõhutud teeviit tornimäe juures.

Foto: M. Urbanik

Tibusid loetakse ikka sügisel ja võtame ka meie nüüd kokku pahateod, mis on korda saadetud selle aasta kevadel ja suvel. Sügis-talvine aeg on meie kandis alati olnud märksa rahulikum. Eks ole ikka nii, et ilusad ilmad meelitavad inimesed loodusesse. Õnneks oskab enamik hinnata seda, et nende jaoks on valmis tehtud puhkekohad, matkarajad, kohale toodud lõkkepuud ja prügi koristatakse.

Lausa vihale ajab mõnede tegelaste nõmedus –tullakse kohale, võetakse mõned õlled ja siis hakatakse mehete-gusid tegema. Üks põhikooli lõpetav noormees sõitis koos sõpradega Rebasemõisa torni juurde, peeti natuke pidu ja siis rabas muidu nii nõrguke noormees sülle prügi täis prügikasti, tassis selle torni tippu (ikkagi 30 m) ja viskas sõprade heakskiidu saatel alla. Rahulolevatena lahkuti sündmuskohalt – ju jõuti tol päeval midagi väga suurt ja uhket korda saata.

Mitmel korral langes vandaalide ohvriks Õdre laagri-paik. Lõhuti vetsu uks, teinekord pandi põlema prügikast,

Prügihunnikud metsaalust ei kaunistata. Foto: M. Urbanik.

siis jälle võeti kätte ja põletati koos lõkkepuudega ära ka puude varjualune. Väiksemaid lõhkumisi oli ka mujal, aga mitte nii olulisi.

Tõsine tagaajamine toimus 12. juunil, kui Kallete järvel rõõvpüügiga tegelenud vennikestel läks Valga keskkonnainspektorite eest põgenedes nii kiireks, et enam ei olnud aega teed sulgevast tõkkepuust ringiga mööda sõita, vaid pandi sellest hooga läbi, nii et pilpad lendasid. Ju oli tegu elektripüügiga ja vahelejäämisel oleks karistus olnud väga karm.

Prügiga on läbi aegade palju probleeme olnud. Kevadel sai kohe mitu koormat kokku korjatud. Õnneks suvel väga palju juurde ei tulnud. Üks suuremaid lagastamisi toimus Alakonnul, kus 28. juulil avastasin, et toimunud on suurem pidu. Enamus tühje pudeleid ulpis järves. Kokku sai korjatud ligi 300 pudelit ja mitu kotti muud prügi. Kõigele lisaks olid pidulised ära minnes pörutanud autoga vastu puud nii, et terve tee oli autolt pudenenud juppe täis.

Noored rullnokad on kohalikele oma võimsate masinatega aeg-ajalt ikka peavalu valmistanud. Näiteks 15. juunil sõideti BMW-ga karjaaiaid maha, künti Rebasemõisa parkla üles ja tagatipuks sõideti viidad puruks. Rebasemõisa parkla ongi kõige rohkem kannatada saanud - aastas 5-6 korda proovib ikka mõni tegelane seal oma auto võimeid.

Mati Urbanik
loodusvaht

TARUPETTÄI
KARULA RAHVUSPARGI
INFOLEHT

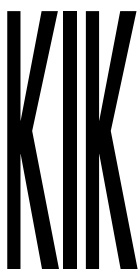
Ähijärve kontor ja
külastuskeskus on avatud
E-N 8-17, R 8-15.

Aadress:
Ähijärve küla, Antsla vald,
66420 Võrumaa

Tel/faks 782 8350
loodusvaht 529 0388
niiduspets. 5340 8012
metsaspets. 5334 0871
maa- ja planeeringuspets.
516 1479

e-post: karula@lk.ee

Välja antud Sihtasutus
Keskonnainvesteeringute
Keskus toetusel

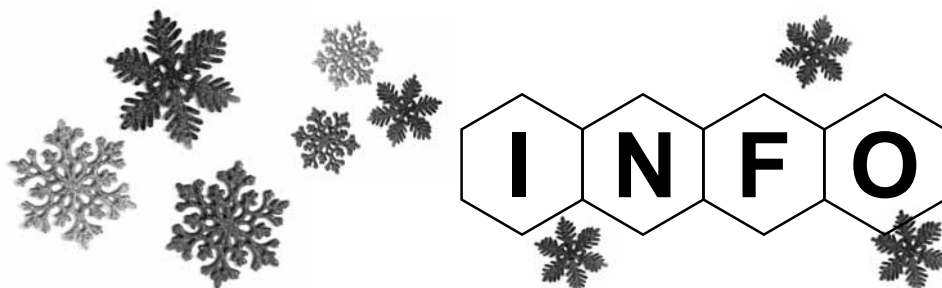
KESKONNAINVESTEERINGUTE
KESKUS

www.kik.ee

KAASTÖID
JÄRGMISESSE INFOLEHTE
OOTAME KUNI
1. märts 2008

Vana-aasta õhtul noored tüdrukud ajasid käed nii kaugele laiali kui veel ulatusid ja püüdsid siis aiateibaid sülle haarata. Pärast loeti aiateibad ära ja kui oli paaris arv, siis pidi saama sel aastal mehele. Paaritu arvu puhul aga pidi ka veel sel aastal olema üksik.

Aliide Sloog, sündinud 1910
Karula khk., Haabsaare.

PONDLIFE

2002. aastal rajati kahepaiksete kaitsele suuantud projekti raames Karula rahvusparki mitmed mudakonna koelmad. Lähitulevikus vajavad mõned neist puhastamist. Samuti on mudakonna ja väikeveekogudega seotud elurikkuse toetamiseks laiemalt otstarbeks kaevata uusi täiendavaid lompe.

Riinu Rannapil keskkonnaministeerimist on koostöös taanlastega valminud LIFE+ programmi esitatav rahataotlus PONDLIFE, mille tegevused näevad ette suurbakiili ja mudakonna vee-elupaikade loomist ja taastamist ka Karula rahvusparkis. Sellega seoses **ootan ettepanekuid kohalikele elanikele rajatavate või puhastatavate tiikide asukoha osas**. Kuna projekti rahastamine sõltub otsustajatest Brüsselis, ei saa täna kindlalt lubada, et kopp ja buldooser selle ettevõtmise raames rahvusparki jõuavad. Aga võimaliku hilisema koostöö latusamaks kulgemiseks võiksid huvilised endast kindlasti märku anda – Priit Voolaid, e-mail: priit.voolaid@lk.ee, tel 53404192.

Priit Voolaid
liigikaitse spetsialist

MAALINÄITUS ÄHIJÄRVEL

Karula rahvusparkis Ähijärvel on kõigile huvilistele imetlemiseks välja pandud sellel aastal toimunud maalilaagri tööde näitus. Tööde autorid on rahvusparki elanikud ja kaugemalt tulnud loodusesõbrad, kes harjutasid maastike kujutamist pintsi abil augustikuus Lajassaare talus toimunud maalilaagris Eve Valperi juhendamisel.

Näitust saab vaadata E-N kell 8-17 ja R 8-15.

Häid Jõule!

“Tarupettäi” on koostanud ja toimetanud: Pille Tomson, Merike Tsimmer ja Olivia Till.

roheline trükis Tarupettäi on loodussõbraliku trükipäritoluga trükitud vanapaberist valmistatud paberile. ©Ecoprint